

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА імені В.М. КОРЕЦЬКОГО**

ВИШНЕВСЬКИЙ Валентин Леонідович

УДК: 341.225.5 (045)

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ
МОРСЬКИХ АВАРІЙ ТА ІНЦИДЕНТІВ**

12.00.11 – міжнародне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі морського права Національного університету «Одеська морська академія».

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент
ФАЛАЛЄЄВА Людмила Григорівна,
старший науковий співробітник
відділу міжнародного права та порівняльного
правознавства
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
БУТКЕВИЧ Ольга Володимирівна
професор кафедри міжнародного права Інституту
міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

кандидат юридичних наук, доцент
ПАНФІЛОВА Юлія Михайлівна,
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
директор Навчально-наукового юридичного інституту
Київського міжнародного університету

Захист відбудеться «17» грудня 2021 р. о 14 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розіслано «16» листопада 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук

Т.І. Тарахонич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Міжнародна економіка в умовах глобалізації пов'язана з інтенсивним використанням морських транспортних шляхів та морського транспорту, що актуалізує необхідність дослідження міжнародно-правового регулювання розслідування морських аварій та інцидентів. Як свідчить статистика аварійності, функціонування світового флоту становить серйозну небезпеку, адже щорічно майже кожне третє судно потрапляє в аварію, деякі з яких забирають сотні людських життів. Завдяки науково-технічному прогресу постійно відбувається якісне вдосконалення морських суден, оснащення їх новітньою апаратурою, приладами, системами, обладнанням, що підвищує рівень безпеки, зменшує ризик помилок екіпажу і знижує обсяг негативних наслідків від аварійних подій. Такі зміни в оснащенні та конструкції суден позитивно впливають на зниження відносної аварійності, однак швидке кількісне зростання суден світового флоту призводить до зростання морських аварій, супроводжуючись втратами суден і людських життів. У зв'язку з цим особливого значення набуває всебічне, об'єктивне і неупереджене розслідування, з'ясування причин морських аварій та інцидентів з використанням набутого досвіду для запобігання повторенню подібних ситуацій в майбутньому.

Відтак, велике значення має встановлення чіткого порядку розслідування морських аварій та інцидентів з визначенням відповідних процедур. Цьому сприяє Міжнародна морська організація, яка розробляє рекомендації щодо запобігання морським аваріям та інцидентам з метою забезпечення безпеки на морському транспорті.

Викладене зумовило вибір теми даної дисертаційної роботи, яка є одним із перших у вітчизняній науці міжнародного права досліджень міжнародно-правового регулювання розслідування морських аварій та інцидентів.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена нерозв'язаністю, складністю і суперечливістю багатьох питань практичного застосування норм, що регулюють процедуру та використання результатів розслідування аварій та інцидентів на морі. У роботі акцентується увага на необхідності створення в Україні окремого органу з розслідування морських аварій та інцидентів.

Нормативну та емпіричну основу дослідження становлять: міжнародні договори; акти міжнародних організацій; акти національного законодавства України; статистичні дані; доктрина міжнародного права, відображена у наукових публікаціях. В роботі представлено доктринальні позиції з даної тематики таких авторів, як: Анцелевич Г.О., Буткевич О.В., Вейхман В.В., Денисов В.Н., Дудар Г.П., Мубінов Н.Р., Панфілова Ю.М., Переверзева О.С., Ралько В.В., Сидоренко А.В., Сидорченко В.Ф., Стрельцова Є.Д., Топалов В.П., Торський В.Г., Фалалєєва Л.Г., Шемякін О.М., Ехлерс П. (Ehlers P.), Лагоні Р. (Lagoni R.), Гірксі К. (Ghirxi K.), Кумайер Дж. (Kuehmayr J.), Тофт Б. (Toft B.), Рейнолдс С. (Reynolds S.), Він Дж. (Wene J.), Ветерстейн П. (Wetterstein P.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри морського права Національного університету «Одеська морська академія» в рамках наукової теми

«Гармонізація морського права: співробітництво держав, прогнози і перспективи розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U102672).

Об'єкт дослідження становлять міжнародні правовідносини, що виникають з приводу регулювання розслідування морських аварій та інцидентів.

Предметом дослідження є норми міжнародного морського права, що стосуються регламентації розслідування морських аварій та інцидентів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є комплексне дослідження міжнародно-правової регламентації розслідування морських аварій та інцидентів, що сприятиме подальшій імплементації норм міжнародного морського права у законодавство держав, включаючи Україну, та їх застосування на практиці.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- визначити стан наукової розробки інституту розслідування морських аварій та інцидентів в науці міжнародного права;
- охарактеризувати генезу міжнародно-правового інституту розслідування морських аварій та інцидентів;
- визначити поняття «морська аварія» та «морський інцидент» з урахуванням новітньої міжнародно-правової практики;
- класифікувати аварійні морські події в міжнародному морському праві;
- проаналізувати регулювання розслідування морських аварій та інцидентів в договорах з міжнародного морського права;
- охарактеризувати нормативні документи Міжнародної морської організації щодо проведення розслідувань морських аварій та інцидентів;
- охарактеризувати зміст звітів з розслідування морських аварій та інцидентів, узагальнивши їх наслідки з точки зору міжнародного морського права;
- вивчити досвід функціонування національних органів розслідування морських аварій та інцидентів різних держав світу;
- вивчити досвід Європейського Союзу щодо правового регулювання розслідування морських аварій та інцидентів;
- охарактеризувати стан аварійності з суднами під прапором України та з суднами, аварії з якими трапилися в межах морської території України;
- проаналізувати положення нормативних актів України щодо порядку обліку та розслідування аварійних морських подій;
- визначити проблеми інституту розслідування аварійних морських подій в Україні та шляхи їх подолання;
- розробити пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів та реформування органів розслідування аварійних морських подій в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Для отримання різноаспектних характеристик процесів, що впливають на імплементацію норм міжнародного морського права, дисертаційне дослідження здійснювалося, виходячи з принципів всебічності, об'єктивності та обґрунтованості. Діалектичний метод надав можливість дослідити засоби розслідування державами морських аварій та інцидентів (розділ 1). Системний метод дозволив дослідити спільні і відмінні риси механізмів розслідування аварій та інцидентів на морі,

встановлені в міжнародному морському праві та в законодавстві держав (підрозділи 2.4, 3.2). Порівняльний метод використовувався для вивчення зарубіжного досвіду розслідування морських аварій та інцидентів, включаючи специфіку функціонування органів розслідування аварійних морських подій (підрозділи 2.3, 2.4). Формально-логічний метод застосовувався для визначення основних міжнародно-правових понять, пов'язаних із розслідуванням морських аварій та інцидентів (підрозділ 1.3); історичний метод знайшов втілення при дослідженні становлення та розвитку процедур розслідувань морських аварій та інцидентів (підрозділ 1.2). За допомогою методу системного аналізу сформульовано пропозиції, спрямовані на приведення українського законодавства у відповідність з нормами міжнародного морського права, а також створення незалежного органу з розслідування морських аварій та інцидентів (підрозділи 3.2, 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів дисертації визначається постановкою завдань і засобами їх вирішення. Вона конкретизується тим, що у вітчизняній юридичній науці

вперше:

- виокремлено етапи історичного розвитку інституту розслідування морських аварій та інцидентів, які характеризують перехід від суто національних засобів таких розслідувань на рівень міжнародного морського права, включаючи інституційне забезпечення об'єктивності цього процесу в особі Міжнародної морської організації на основі узагальнення досвіду таких аварій та інцидентів і оформлення відповідних стандартів;

- з'ясовано змістове наповнення понятійно-термінологічного апарату, що стосується визначення сутності морської аварії, морського інциденту, процедури розслідування та статусу органу з розслідування морських аварій та інцидентів;

- розроблено концепцію вдосконалення правового регулювання процедури розслідування морських аварій та інцидентів в Україні, виходячи з: нормативно-правового регулювання розподілу компетенцій в межах виконавчих органів держав щодо проведення таких розслідувань відповідно до приписів міжнародного морського права; внесення змін до законодавства України для приведення його у відповідність до відповідних норм міжнародного морського права та створення єдиної інформаційної бази у цій сфері з використанням її даних у вільному доступі через мережу Інтернет;

- обґрунтовано необхідність створення в Україні окремого, спеціалізованого органу з розслідування морських аварій та інцидентів для проведення слідчих дій і підготовки уніфікованих звітів за результатами відповідно до міжнародних стандартів з наступною передачею до Міжнародної морської організації;

удосконалено:

- теоретико-методологічні підходи до розуміння організаційних питань функціонування органів з розслідування морських аварій та інцидентів, в тому числі характер взаємодії з Міжнародною морською організацією в процесі надання їй обов'язкових звітів про ці аварії;

- критерії класифікації морських аварій та інцидентів залежно від чинників, що застосовуються для обліку та визначення стану аварійності морських суден;

- положення щодо конкретизації проведення процедури розслідування морських аварій та інцидентів, що складається з: встановлення причин морської аварії чи інциденту; виконання державою своїх міжнародно-правових зобов'язань щодо безпеки міжнародного мореплавства та розробки Міжнародною морською організацією відповідних стандартів з розслідування морських аварій та інцидентів, а також їх недопущення в майбутньому;

дістали подальшого розвитку:

- організаційні підходи до формування державами комісій з розслідування морських аварій та інцидентів;

- положення, що стосуються підвищення ефективності співробітництва держав з безпеки міжнародного мореплавства, складовою якої є розслідування морських аварій та інцидентів;

- узагальнення міжнародно-правової практики, пов'язаної з результатами дослідження морських аварій та інцидентів, що має важливе значення для розробки стандартів з безпеки мореплавства;

- методи і засоби, які зумовлюють необхідність внесення змін до конструкції суден та іншого технічного оснащення з метою підвищення безпеки мореплавства, виходячи з важливості дотримання державами правил запобігання зіткненню суден, застосування новітніх засобів зв'язку та врахування впливу «людського фактору».

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дисертації теоретичні та практичні положення, висновки і пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальших наукових розробок, пов'язаних з поглибленням розуміння та вивчення механізму розслідування морських аварій та інцидентів в умовах стрімкого зростання вантажопотоків морських транспортних шляхів;

- у правотворчій діяльності – для удосконалення вітчизняного законодавства в частині забезпечення правової реформи, необхідної для інтеграції України до Європейського Союзу, а також максимально ефективного застосування норм, прийнятих Міжнародною морською організацією задля забезпечення безпеки мореплавства;

- у навчальному процесі – для викладання таких навчальних дисциплін, як «Міжнародне право», «Міжнародне морське право», «Морське право», «Правове регулювання судноплавства», «Розслідування аварій та інцидентів на морі», а також при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, їх розділів, навчально-методичних матеріалів із зазначених дисциплін.

Наведені в дисертації положення, а також узагальнення нормативно- правового матеріалу можуть бути використані як допоміжний матеріал у процесі складання навчальних програм.

Особистий внесок здобувача полягає у самостійній постановці й розробці наукової теми, з'ясуванні міжнародно-правових аспектів регламентації розслідування морських аварій та інцидентів, окресленні шляхів імплементації міжнародних стандартів в законодавство України, що стосується регулювання розслідування аварійних морських подій та формулювання рекомендацій щодо реалізації даних намірів на практиці.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати наукового дослідження доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Актуальні проблеми сучасного розвитку міжнародного морського, транспортного та екологічного права» (м. Київ, 20 травня 2010 р., тези опубліковано), «Правові проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Харків, 23–24 лютого 2011 р., тези опубліковано), «Морське право: історія, сучасність, перспективи розвитку» (м. Одеса, 6–7 грудня 2012 р., тези опубліковано, 5–6 грудня 2013 р., тези опубліковано), «Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики» (м. Одеса, 14–15 квітня 2016 р., тези опубліковано, 6–7 квітня 2017 р., тези опубліковано, 29–30 березня 2018 р., тези опубліковано), «Інновації в суднобудуванні та океанотехніці» (м. Миколаїв, 12–14 вересня 2016 р., тези опубліковано), «Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики» (м. Миколаїв, 09–11 вересня 2016 р., тези опубліковано), круглий стіл «Міжнародне приватне морське право» (м. Одеса, 26 квітня 2016 р., тези опубліковано).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 16 праць, а саме: 4 - у фахових виданнях України з юридичних наук, 1 - в періодичному науковому виданні іноземної держави (Республіка Молдова), 1 - в періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (Чеська Республіка), з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію, 10 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що поєднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. **Загальний обсяг дисертації** становить 188 сторінок, з яких: основний текст – 160 сторінок, а також список використаних джерел на 25 сторінках, що нараховує 178 найменувань, додатки – на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, висвітлюється ступінь розробленості проблематики, визначається її зв'язок з науковими програмами і темами, встановлюється мета і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, окреслюється методологічна основа дослідження, формулюється наукова новизна роботи, характеризується практичне значення одержаних результатів, містяться дані про апробацію основних положень дослідження, його структуру й обсяг.

Розділ 1 «Становлення та розвиток міжнародно-правової регламентації інституту розслідування морських аварій та інцидентів» складається з трьох підрозділів, в яких досліджуються доктринальні погляди щодо правової регламентації розслідування морських аварій та інцидентів, вивчаються історичні етапи еволюції в міжнародному морському праві засобів та методів розслідування мети розслідування зі встановленням винних та притягненням їх до

відповідальності, визначення причин аварійної морської події та вжиття заходів для недопущення її повторення в майбутньому, характеризується понятійний апарат інституту розслідування морських аварій та інцидентів.

У підрозділі 1.1 «Розвиток доктрини міжнародного морського права щодо правової регламентації розслідування морських аварій та інцидентів» показано, що вітчизняні науковці в своїх дослідженнях найчастіше зосереджуються на причинах, класифікації та статистиці аварійних морських подій, нерідко залишаючи поза увагою належний аналіз міжнародно-правової регламентації даного інституту міжнародного морського права. Особливо це стосується актів Міжнародної морської організації, які недостатньо досліджені. Крім того, аналіз нормативних актів України щодо розслідування аварій та інцидентів на морі інколи ґрунтується на нормативних актах СРСР, вже не відповідають сучасним міжнародним стандартам і нормам, передусім це стосується Положення про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних морських подій із суднами 2006 року.

У підрозділі 1.2 «Гене́за інституту розслідування морських аварій та інцидентів в міжнародному морському праві» проаналізовано зміни, які характеризують еволюцію ставлення органів розслідувань морських аварій та інцидентів до мети їх проведення. Вийшовши за межі регулювання національного законодавства держав, інститут розслідування морських аварій та інцидентів пройшов шлях від пошуку та притягнення до відповідальності винних в аварійній морській події до забезпечення безпеки мореплавства шляхом виявлення причин, що призвели до аварії, з метою недопущення подібної ситуації в майбутньому. Результати таких розслідувань узагальнюються Міжнародною морською організацією, сприяючи внесенню необхідних змін в діючі міжнародні договори з морського права та прийняттю нових актів, що регулюють правила мореплавства, встановлюючи мінімальні стандарти, необхідні для забезпечення безпеки суден та екіпажів, вантажів та навколишнього природного середовища.

У підрозділі 1.3 «Поняття «морська аварія» та «морський інцидент» в міжнародному морському праві» зроблено висновок про те, що термінологічний апарат правової регламентації розслідування морських аварій та інцидентів, який використовується в нормативно-правових актах національного законодавства держав та міжнародному праві, дотепер не уніфікований. Використовуються такі терміни, як «аварія», «катастрофа», «аварійна подія», «інцидент» тощо. Автор пропонує вживати такі формулювання морської аварії та морського інциденту:

морська аварія – подія або послідовність подій, які призвели до таких наслідків, що сталися у прямому зв'язку з експлуатацією судна та пов'язаними з цим діями членів екіпажу, вчиненими без прямого умислу: загибель людини або серйозне тілесне ушкодження (таке, що призвело до непрацездатності на період більш ніж 72 години, протягом 7 днів з отримання ушкодження); зникнення людини з судна; загибель, передбачувана загибель або залишення екіпажем судна; пошкодження судна; посадка судна на ґрунт або позбавлення його можливості руху або участь в зіткненні; збитки, завдані морській інфраструктурі за межами судна, які можуть серйозно загрожувати безпеці самого судна, іншого судна або окремої особи; або серйозна шкода навколишньому середовищу, що призвела, за оцінкою зацікавленої

держави, до суттєвого шкідливого впливу на навколишнє середовище, або можлива серйозна шкода навколишньому середовищу, викликана пошкодженням судна або суден;

морський інцидент – подія або послідовність подій, інших ніж морська аварія, що відбулися в прямому зв'язку з експлуатацією судна та пов'язаними з цим діями членів екіпажу, вчиненими без прямого умислу, які загрожували б безпеці або збільшили б небезпеку для судна, людей або навколишнього середовища.

Розділ 2 «Механізм міжнародно-правового регулювання розслідування морських аварій та інцидентів» складається з чотирьох підрозділів, в яких досліджується міжнародно-правова регламентація розслідування морських аварій та інцидентів на різних рівнях: міжнародні договори, акти Міжнародної морської організації, право Європейського Союзу. Також визначається місце національних органів з розслідування в системі механізму міжнародно-правового регулювання розслідування морських аварій та інцидентів.

У підрозділі 2.1 «Регламентация розслідування морських аварій та інцидентів на міжнародному універсальному рівні» відзначається, що нині державами створено потужне нормативно-правове підґрунтя розслідування морських аварій та інцидентів. У Міжнародній конвенції про вантажну марку 1966 року, Міжнародній конвенції по запобіганню забрудненню з суден 1973 року, Міжнародній конвенції з охорони людського життя на морі 1974 року, Конвенції ООН з морського права 1982 року та інших встановлюється необхідність проводити розслідування морських аварій, якщо це може допомогти внести зміни в дані конвенції для зменшення ризику повторення подібних подій у майбутньому. Міжнародні договори визначають необхідність співпраці держав, чії інтереси були заторкнуті внаслідок аварійної морської події, звітування щодо результатів розслідування морських аварій та інцидентів і направлення частини таких звітів до Міжнародної морської організації. Зроблено висновок, що інститут розслідування морських аварій та інцидентів активно розвивається в міжнародному морському праві, враховуючи науково-технічний прогрес, і, отже, не втрачає своєї актуальності.

У підрозділі 2.2 «Міжнародно-правові стандарти розслідування морських аварій та інцидентів» надається аналіз діяльності Міжнародної морської організації в рамках міжнародно-правової регламентації розслідування морських аварій та інцидентів. Так, для забезпечення безпеки судноплавства та зменшення кількості морських аварій та інцидентів Міжнародна морська організація збирає та систематизує інформацію щодо розслідування кожної дуже серйозної аварії. Узагальнюючи таку практику, було прийнято резолюції, в яких визначено необхідність активної співпраці держав під час розслідування морських аварій та інцидентів. Наразі Міжнародною морською організацією та Комітетом з безпеки на морі, що входить до її складу, прийнято два кодекси з розслідування аварій, у 1997 році - Кодекс з розслідування морських аварій та інцидентів (втратив чинність у 2013 році), у 2008 році - Кодекс міжнародних стандартів та рекомендованої практики розслідування аварій та інцидентів на морі, посилення на обов'язковість застосування якого міститься в Главі XI-1 Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі. Крім того, на базі Глобальної інтегрованої системи

інформації про судноплавство Міжнародною морською організацією розроблено базу даних з інформацією про морські аварії та інциденти, також звіти з розслідування морських аварій, надані державами, що розміщена у вільному доступі в мережі Інтернет. Діяльність Міжнародної морської організації у сфері міжнародно-правової регламентації розслідування морських аварій та інцидентів спрямовані на удосконалення існуючих стандартів з належним інформуванням держав про причини морських аварій та інцидентів з метою уникнення у майбутньому повторення подібних аварійних морських подій.

У підрозділі 2.3 «Регламентация розслідування морських аварій та інцидентів у праві Європейського Союзу» показано, що дане інтеграційне об'єднання держав має розвинену нормативну базу, яка регламентує розслідування морських аварій та інцидентів. Важливою характеристикою даного інституту в Європейському Союзі (ЄС) є наявність у кожній державі-члені окремого органу з розслідування морських аварій, що забезпечує всебічне, неупереджене та об'єктивне їх розслідування. Створення державами-членами ЄС баз даних звітів з розслідування морських аварій та інцидентів надає можливість встановити причини аварійних морських подій та розробити рекомендації щодо запобігання їм у майбутньому. Крім того, діяльність Європейського агентства з морської безпеки та Консультативної технічної групи ЄС із співробітництва з розслідування морських аварій сприяє вдосконаленню нормативно-правової регламентації розслідування морських аварій та інцидентів з метою підвищення якості роботи комісій з розслідування, підтримання безпеки судноплавства та забезпечення активної співпраці в цьому напрямі держав-членів ЄС.

У підрозділі 2.4 «Регламентация діяльності національних органів розслідування морських аварій та інцидентів згідно з міжнародними стандартами» зазначено, що практично всі морські країни мають окремі незалежні органи з розслідування морських аварій та інцидентів, які здійснюють свої повноваження у структурі відповідних міністерств, переважно при профільному міністерстві з питань транспорту, чи є незалежними у своїй діяльності та при прийнятті рішень від будь-якого іншого органу, чиї інтереси можуть вступити в протиріччя із завданнями, покладеними на такі органи. Створення окремих органів з розслідування морських аварій та інцидентів характерне й для держав-членів ЄС, які діють в цьому випадку згідно з Директивою 2009/18/ЄС, яка зобов'язує держави-членів мати незалежні органи з розслідування аварійних морських подій.

Розділ 3 «Імплементация міжнародно-правових норм щодо розслідування морських аварій та інцидентів в Україні» складається з трьох підрозділів, в яких аналізуються міжнародно-правові зобов'язання України щодо розслідування морських аварій та інцидентів, стану імплементації даних норм у законодавство України, а також діяльності державних органів, що відповідають за створення відповідних комісій для проведення розслідування морських аварій та інцидентів в Україні.

У підрозділі 3.1 «Міжнародно-правові зобов'язання України щодо розслідування морських аварій та інцидентів» відзначається, що Україна є учасницею всіх міжнародних договорів, які стосуються проведення розслідувань

морських аварій, а відтак взяла на себе відповідні зобов'язання з цього приводу. Однак, не всі з них належно імплементуються в законодавство або ефективно застосовуються на практиці. Зокрема, не встановлений підхід, визначений у праві ЄС щодо створення окремих органів з розслідування морських аварій та інцидентів, як і зволікається внесення необхідних змін в законодавство України відповідно до положень Кодексу міжнародних стандартів та рекомендованої практики розслідування аварій та інцидентів на морі (Кодекс ІМО з розслідування морських аварій), прийнятого у 2008 році Комітетом з безпеки на морі Міжнародної морської організації.

У підрозділі 3.2 «Нормативно-правовий механізм імплементації в Україні норм щодо розслідування морських аварій та інцидентів» вказано, що Кодекс торговельного мореплавства України не містить конкретних положень щодо порядку розслідування морських аварій та інцидентів. Проте у ньому встановлений обов'язок капітана судна проводити попереднє розслідування незалежно від кваліфікації аварійної морської події, які зобов'язують капітана морського порту проводити облік та розслідування аварійних морських подій. Доводиться, що порядок обліку та розслідування аварійних морських подій має регулюватися на законодавчому рівні, зважаючи на важливість результатів таких розслідувань з точки зору захисту життя людини та навколишнього природного середовища.

Підкреслюється, що нині в Україні діють два підзаконні нормативні акти, які встановлюють порядок проведення розслідувань аварійних морських подій, а саме: Положення про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних морських подій із суднами 2006 року та Положення про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних подій із суднами флоту рибної промисловості 2017 року. Зроблено висновок про необхідність створення більш дієвого механізму правового регулювання розслідування аварійних морських подій шляхом прийняття Закону України щодо порядку обліку, класифікації та розслідування аварійних морських подій. В ньому має міститися встановлений порядок розслідування морських аварій та інцидентів: надання визначення та класифікації аварійних морських подій (аварій та інцидентів); створення органу, відповідального за проведення розслідування та ведення обліку аварійних морських подій; встановлення єдиної процедури розслідування аварій та звітності щодо результатів, отриманих під час проведення такого розслідування. Положення цього Закону мають відповідати вимогам Кодексу ІМО з розслідування морських аварій.

Підрозділ 3.3 «Інституційний механізм імплементації в Україні норм щодо розслідування морських аварій та інцидентів» відзначається, що в Україні ведення обліку та класифікації аварійних морських подій здійснює Державна служба морського та річкового транспорту України (Морська адміністрація України) і за результатами розслідувань встановлюються причини та шляхи поперед запобігання подібним аварійним морським аваріям. З цього питання є необхідність в розслідуванні морських аварій та інцидентів, що сталися в межах території України та/чи з суднами під українським прапором, з обов'язковим наданням звітів з розслідування дуже серйозних аварій до Міжнародної морської організації. Проте безпосередньо Морська адміністрація України лише створює комісії з розслідування

аварійних морських подій у передбачених законодавством випадках, безпосередньо не долучаючись до процесу розслідування, що негативно позначається на ефективності таких розслідувань.

Наводяться аргументи доцільності створення окремого органу з розслідування морських аварій та інцидентів задля проведення дієвого вивчення причин і наслідків аварійних морських подій та належного виконання зобов'язань України щодо подання звітів з розслідування морських аварій та інцидентів до Міжнародної морської організації. До того ж, створення такого органу є необхідністю у рамках адаптації, що є складовою процесу гармонізації національного законодавства з правом ЄС.

Запропонована назва органу – Бюро з розслідування аварійних морських подій України з підпорядкуванням його Міністерству інфраструктури, та входженням до складу Морської адміністрації України як самостійного структурного підрозділу, з фінансуванням з державного бюджету. При цьому Бюро не може здійснювати адміністративну функцію з виявлення винних осіб, їх обвинувачення, накладання штрафів чи призначення інших видів покарань.

Одним із завдань Бюро разом з Міністерством цифрової трансформації України має стати створення електронної бази даних аварійних морських подій та звітів з розслідування. Звертається увага, що в Україні дотепер немає офіційної бази даних з аналізом причин та наслідків аварійних морських подій. Крім того, особливого значення набуває участь Бюро у Міжнародному форумі інспекторів з розслідування морських аварій (англ., Marine Accident Investigators' International Forum, MAIIF) для обміну досвідом між комісіями з розслідування морських аварій та інцидентів.

У **Висновках** сформульовано найбільш важливі результати дисертаційного дослідження та вирішено наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення діючої процедури розслідування морських аварій та інцидентів, яка регламентована нормами міжнародного морського права.

Основні теоретичні, методологічні та практичні результати дослідження викладені у таких висновках:

1. Стан дослідження інституту розслідування аварійних морських подій слід визнати таким, що потребує поглиблення. Так, вітчизняні науковці переважно зосереджуються на причинах, класифікації та статистиці аварійних морських подій. Окремі положення міжнародних договорів, більшість документів Міжнародної морської організації залишається поза увагою, або є недостатньо дослідженими. Аналіз нормативних актів України щодо розслідування аварій та інцидентів на морі інколи ґрунтується на нормативних актах СРСР, які було скасовано, або ж на Положенні про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних морських подій із суднами 2006 року, яке не відповідає сучасним міжнародним стандартам з розслідування, встановленим Міжнародною морською організацією.

2. Інститут розслідування морських аварій та інцидентів, вийшовши за межі регулювання національного законодавства держав, пройшов еволюцію від пошуку та покарання винних в аварії та відшкодування збитків до забезпечення безпеки

мореплавства шляхом вивчення причин, що призвели до аварії, та засвоєння наслідків морських аварій. Результати розслідування використовуються Міжнародною морською організацією для внесення змін в існуючі та прийняття нових актів, що регулюють торговельне мореплавство, встановлюючи стандарти, необхідні для безпеки суден та екіпажів, вантажів та навколишнього природного середовища.

3. Донині не існує єдиного уніфікованого розуміння понять морської аварії та морського інциденту. У законодавстві різних держав та міжнародно-правових актах вживаються такі терміни, як «аварія», «катастрофа», «аварійна подія», «інцидент» тощо. Пропонуємо використовувати ті дефініції, що надаються у Кодексі міжнародних стандартів та рекомендованої практики розслідування аварій та інцидентів на морі 2008 року, з деякими уточненнями.

Морська аварія – подія або послідовність подій, які призвели до наслідків, що сталися у прямому зв'язку з експлуатацією судна та пов'язаними з цим діями членів екіпажу, вчиненими без прямого умислу:

- загибель людини або серйозне тілесне ушкодження (таке, що призвело до непрацездатності на період понад 72 години, протягом 7 днів з отримання ушкодження);
- зникнення людини з судна;
- загибель, передбачувана загибель або залишення екіпажем судна;
- пошкодження судна;
- посадка судна на ґрунт або позбавлення його можливості руху або участь у зіткненні;
- збитки, завдані морській інфраструктурі за межами судна, які могли б серйозно загрожувати безпеці самого судна, іншого судна або окремої особи; або
- серйозна шкода навколишньому середовищу (що призвела, за оцінкою зацікавленої держави, до суттєвого шкідливого впливу на навколишнє середовище) або можлива серйозна шкода навколишньому середовищу, викликана пошкодженням судна / суден.

Морський інцидент – подія або послідовність подій, інших, ніж морська аварія, що відбулися в прямому зв'язку з експлуатацією судна та пов'язаними з цим діями членів екіпажу, вчиненими без прямого умислу, які загрожували б безпеці або збільшили б небезпеку для судна, людей або навколишнього середовища.

Наведені визначення варто використовувати в національному законодавстві держав, а також у міжнародних договорах, які регламентують обов'язок держав проводити розслідування аварійних морських подій, та інших інструментах Міжнародної морської організації.

4. Класифікація аварійних морських подій має відносний характер, оскільки у виробничому процесі існує безліч перехідних форм, які стоять на межі різних груп класифікації. Звідси виникають труднощі при класифікації аварійних морських подій, оскільки одна й та ж аварійна подія за одними ознаками може бути віднесена до однієї групи, а за іншими – включена в іншу. Залежно від різних практичних потреб одні й ті самі аварійні морські події можна класифікувати за різними ознаками: за причинами аварійних подій, за їхніми наслідками, за видами суден, за

місцем події, за видом людського чинника тощо. Для цілей розслідування аварійних морських подій за основу пропонується обрати критерій наслідків, зважаючи на необхідність виконання обов'язку держав щодо надання Міжнародній морській організації звітів по кожній дуже серйозній аварії (very serious casualty).

Так, до аварійних морських подій слід віднести морські аварії та морські інциденти. Морські аварії варто поділяти на дуже серйозні аварії, тобто такі, що спричинили повну загибель судна чи смерть людини, або заподіяли серйозну шкоду навколишньому середовищу, та морські аварії, що не підпадають під ознаки дуже серйозних аварій.

Інші критерії класифікації слід застосовувати для обліку та ведення статистичних даних щодо морських аварій та інцидентів.

5. Міжнародне співтовариство створило потужне нормативно-правове підґрунтя розслідування морських аварій та інцидентів. У Міжнародній конвенції про вантажну марку 1966 року, Міжнародній конвенції по запобіганню забрудненню з суден 1973 року, Міжнародній конвенції з охорони людського життя на морі 1974 року, Конвенції ООН з морського права 1982 року та інших регламентовано необхідність проводити розслідування морських аварій, якщо це може допомогти внести зміни в дані конвенції для зменшення ризику повторення подібних подій у майбутньому. Понад те, міжнародні договори визначають необхідність співробітництва держав, інтереси яких мають стосунок до аварійної морської події, звітування щодо результатів розслідування морських аварій і направлення таких звітів у Міжнародну морську організацію. Отже, можна стверджувати, що в міжнародному морському праві інститут розслідування морських аварій активно розвивається, враховуючи науково-технічний прогрес, та не втрачає своєї актуальності, завжди залишаючись на порядку денному серед ключових питань міжнародного співтовариства.

6. Міжнародна морська організація для забезпечення безпеки судноплавства та зменшення кількості морських аварій та інцидентів проводить збір і систематизацію інформації щодо розслідування кожної дуже серйозної аварії. Узагальнюючи таку практику, Міжнародна морська організація прийняла резолюції, в яких детально виписана процедура розслідування аварій та інцидентів на морі. Наразі Міжнародна морська організація та Комітет з безпеки на морі, що входить до її складу, прийняли два кодекси з розслідування аварій, у 1997 році – Кодекс з розслідування морських аварій та інцидентів (втратив чинність у 2013 році), у 2008 році – Кодекс міжнародних стандартів та рекомендованої практики розслідування аварій та інцидентів на морі (Кодекс ІМО з розслідування морських аварій), посилення на обов'язковість застосування якого міститься в главі XI-1 Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі. Крім цього, на базі Глобальної інтегрованої системи інформації про судноплавство Міжнародною морською організацією розроблено базу даних, що розміщена у вільному доступі в мережі Інтернет. У ній містяться дані про морські аварійні події та звіти з розслідування морських аварій, надані державами. Зусилля Міжнародної морської організації у сфері розслідування аварій та інцидентів спрямовані на удосконалення нормативної бази та інформування про причини морських аварій з метою уникнення у майбутньому

повторення подібних аварійних подій.

7. Надання звітів є завершальною стадією розслідування морських аварій та інцидентів, а також необхідною умовою в разі розслідування дуже серйозних аварій та аварій, за результатами розслідування яких можливе внесення змін до існуючих правил. Звіт з розслідування має містити аналіз аварійної морської події та оцінку її наслідків, на основі яких складаються рекомендації щодо запобігання подібним аварійним подіям у майбутньому. Наразі в нормативних документах передбачені лише основні дані, що мають бути відображені в звітах з розслідування аварійних морських подій. З метою підвищення ефективності використання таких звітів необхідне створення уніфікованих норм, в яких має бути встановлена єдина форма звітності щодо розслідування аварійних морських подій, із зазначенням необхідних відомостей про аварію, аналізом ситуації та висновками щодо можливості запобігання подібним подіям у майбутньому, що сприяло б більшій ефективності в дослідженні висновків комісії паралельно з аналізом події. Єдина форма звітності сприятиме забезпеченню повного і логічного викладення відомостей про подію, підвищенню також якості та рівня співпраці держав у проведенні розслідувань, полегшенню сприйняття викладеної у звіті інформації та спрощенню систематизації отриманих даних.

8. Європейський Союз має розвинену нормативну базу, що регламентує розслідування аварійних морських подій. Перевагами є наявність у кожній державі-члені ЄС окремих органів з розслідування морських аварій та інцидентів, що дає змогу забезпечити всебічне, неупереджене та об'єктивне розслідування. Створення державами-членами ЄС баз даних звітів із розслідування аварійних морських подій надає можливість належним чином дослідити причини морських аварій і розробити рекомендації щодо запобігання їм у майбутньому, а також винести відповідні уроки. Наявність Європейського агентства з морської безпеки та Консультативної технічної групи ЄС зі співробітництва з розслідування морських аварій забезпечує вдосконалення нормативно-правового регулювання розслідування морських аварій та інцидентів ЄС з метою підвищення якості роботи комісій з розслідування, підтримання безпеки судноплавства та забезпечення активної співпраці держав – членів ЄС.

9. Державна служба морського та річкового транспорту України веде облік і класифікує аварійні морські події, за результатами розслідувань визначаються причини та шляхи запобігання подібним подіям у майбутньому. Очевидною є необхідність у розслідуванні морських аварій, що сталися в межах території України та/чи з суднами під українським прапором, з наданням звітів з розслідувань аварій до Міжнародної морської організації. Розслідування та належний аналіз морських аварій та інцидентів сприятимуть розширенню бази знань про причини аварій, допоможуть вжити заходів щодо виправлення ситуації та створити стандартний підхід щодо забезпечення певної подібності під час розслідування морських аварій, а результати розслідування аварій можуть бути використані для вдосконалення діючих і розробки нових нормативно-правових актів щодо забезпечення безпеки мореплавства.

10. Кодекс торговельного мореплавства України що є профільним

законодавчим актом з регулювання торговельного мореплавства, не містить конкретних положень щодо порядку розслідування морських аварій та інцидентів. Проте в Кодексі є положення про обов'язок капітана судна проводити попереднє розслідування незалежно від кваліфікації аварійної морської події, а також до функцій капітана морського порту належить облік та розслідування аварійних морських подій. Наразі ані Кодекс торговельного мореплавства України, ані Закон України «Про морські порти України» не містить посилань на встановлений в Україні порядок обліку та розслідувань аварійних морських подій, що може призводити до плутанини, пов'язаної з повноваженнями капітана морського порту щодо накладення адміністративних стягнень, передбачених у Кодексі України про адміністративні правопорушення. Це також може призводити до послаблення зацікавленості в забезпеченні ефективного та неупередженого розслідування морських аварій та інцидентів, і, як наслідок, до зниження рівня безпеки на морському транспорті. Пропонується внести у Кодекс торговельного мореплавства України та Закон України «Про морські порти України» доповнення у вигляді відсилання до порядку обліку та розслідування морських аварійних подій, який наразі міститься в Положенні про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних морських подій із суднами 2006 року. Більше того, такий порядок має бути прийнятий на законодавчому рівні, зважаючи на важливість розслідувань з точки зору захисту життя людини та навколишнього природного середовища.

11. В Україні натеper діють два підзаконні нормативно-правові акти, що встановлюють порядок проведення розслідувань аварійних морських подій. Це Положення про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних морських подій із суднами 2006 року та Положення про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних подій із суднами флоту рибної промисловості 2017 року. В Положенні про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних морських подій із суднами 2006 року міститься перелік органів, до компетенції яких віднесено створення комісій з розслідування аварійних морських подій. Також визначені строки розслідування, порядок складання звітів, співпраця із зацікавленими державами тощо. Текст Положення відповідає нормам Кодексу з розслідування морських аварій та інцидентів 1997 року, але не відповідає повною мірою нормам, установленим Кодексом ІМО з розслідування морських аварій 2008 року, які є обов'язковими для виконання.

Положення про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних подій із суднами флоту рибної промисловості 2017 року регламентує порядок розслідування аварійних подій із суднами флоту рибної промисловості, на який не поширюються норми Положення про класифікацію, порядок розслідування та обліку аварійних морських подій із суднами 2006 року.

На рівні законодавства України вбачається необхідним поглиблення правового регулювання розслідування аварійних морських подій, тому доцільним є прийняття Закону України щодо порядку обліку, класифікації та розслідування аварійних морських подій, який буде містити наступні положення щодо розслідування морських аварій та інцидентів: надавати визначення та класифікацію аварійних морських подій (морських аварій та інцидентів), встановлювати орган,

відповідальний за проведення розслідування та ведення обліку аварійних морських подій, дотримання єдиної процедури розслідування аварій та інцидентів і звітності щодо результатів, отриманих під час проведення таких розслідувань. Положення Закону мають відповідати нормам Кодексу міжнародних стандартів та рекомендованої практики розслідування аварій та інцидентів на морі 2008 року.

12. Більшість морських держав мають окремі органи з розслідування аварійних морських подій, які здійснюють свої повноваження у структурі відповідних міністерств, переважно при профільному міністерстві з питань транспорту, чи є незалежними у своїй діяльності та при прийнятті рішень від будь-якого іншого органу, інтереси якого можуть вступити в суперечність із завданнями, покладеними на такі органи, тобто вони відокремлені та не підпорядковані будь-яким іншим органам державної влади країни. Тенденція створення окремих органів з розслідування аварійних морських подій чітко простежується серед держав-членів ЄС, що можна пояснити прийняттям Директиви Європейського Парламенту та Ради ЄС 2009/18/ЄС від 23 квітня 2009 року про встановлення фундаментальних принципів, що регулюють розслідування аварій на морському транспорті, а також про зміну Директиви Ради ЄС 1999/35/ЄС та Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС 2002/59/ЄС, які зобов'язують держави-члени ЄС мати незалежні органи з розслідування аварійних морських подій.

13. Пропонується створення в Україні окремого органу з розслідування морських аварій та інцидентів задля дієвого вивчення причин і наслідків аварійних морських подій та належного виконання міжнародних зобов'язань держави щодо подання звітів з розслідування аварійних морських подій до Міжнародної морської організації. Створення такого органу є необхідністю у рамках адаптації, як складової процесу гармонізації національного законодавства з правом ЄС. Україні варто перейняти європейський досвід створення незалежних органів з розслідування морських аварій.

Можлива назва пропонованого органу – Бюро з розслідування аварійних морських подій України. Бюро має підпорядковуватися Міністерству інфраструктури України, входячи до складу Морської адміністрації України як окремий структурний підрозділ, та фінансуватися з державного бюджету. Необхідною умовою ефективного функціонування Бюро є офіційне закріплення його діяльності на національному рівні, з виданням підзаконного нормативно-правового акта України «Про затвердження положення про Бюро з розслідування аварійних морських подій України». Бюро матиме на меті розслідування морських аварій та інцидентів, складання звітів щодо результатів проведення таких розслідувань, розроблення електронної бази даних аварій, їхніх причин, наслідків і результатів розслідування та видання рекомендацій щодо запобігання настанню таких аварійних морських подій у майбутньому. Бюро з розслідування аварійних морських подій України не матиме жодної адміністративної функції по виявленню винних осіб, їх обвинуваченню, накладанню штрафів чи призначенню інших видів покарань.

Одним із завдань Бюро з розслідування аварійних морських подій України має стати створення електронної бази даних морських аварій та звітів з розслідування,

адже в Україні донині немає офіційної та розширеної бази даних з аналізом аварійних морських подій. База даних морських аварій та інцидентів України дасть змогу не лише проаналізувати стан аварійності на морському транспорті України, а й поліпшить і зміцнить співпрацю з державами та міжнародними організаціями, з ЄС, який має найпотужнішу в світі електронну базу аналізу аварійних морських подій. Крім цього, вбачається необхідною участь Бюро у Міжнародному форумі інспекторів з розслідування морських аварій для обміну досвідом між комісіями з розслідування морських аварій та інцидентів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Вишневський В. Л. Правова регламентація розслідування аварій та інцидентів на морі в Європейському Союзі. *Lex portus*. 2017. № 4. С. 118–124.
2. Вишневський В. Л. Органи розслідування морських аварій: іноземний досвід для України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 370–373. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2017.pdf.
3. Вишневський В. Л. Формування інституту розслідування морських аварій: історія та сучасність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 30. С. 119–122.
4. Вишневський В. Л. Українське законодавство у сфері проведення розслідування морських аварійних подій: необхідність актуалізації. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2018. № 3 (31). С. 129–133.
5. Вишневський В. Л. Відділ з розслідувань морських подій Великобританії: основи організації та функціонування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. № 50. С. 157–160.
6. Вишневський В. Л. Співробітництво держав у процесі розслідування аварій та інцидентів на морі. *European political and law discourse*. 2021. Vol. 8. Issue 3. P. 61–66.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Вишневський В. Л. Поняття «аварія» в українському морському законодавстві: проблеми тлумачення. *Актуальні проблеми сучасного розвитку міжнародного морського, транспортного та екологічного права*: збірник науково-практичної конференції (м. Київ, 20 травня 2010 р.). Київ: КДАВТ. С. 53–56.
8. Вишневський В. Л. Проблеми імплементації міжнародних норм щодо розслідування аварій та інцидентів на морі до законодавства України. *Правові проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: у 4-х томах (м. Харків, 23–24 лютого 2011 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2011. Т. 1. С. 56–58.
9. Вишневський В. Л. Критерії класифікації аварійних морських подій. *Морське право: історія, сучасність, перспективи розвитку*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції ОНМА (м. Одеса, 6–7 грудня 2012 р.). Одеса: ОНМА, 2013. С. 33–39.

10. Вишневський В. Л. Роль міжнародної морської організації в діяльності з розслідування морських аварій. *Морське право: історія, сучасність, перспективи розвитку*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції ОНМА (м. Одеса, 5–6 грудня 2013 р.). Одеса: ОНМА, 2014. С. 73–77.

11. Вишневський В. Л., Немерцалова С. В. Публічно- та приватно-правовий аспекти розслідування морських аварійних подій. *Міжнародне приватне морське право*: матер. кругл. столу (м. Одеса, 26 квітня 2016 р.). Одеса: Фенікс, 2016. С. 63–67. *Особистий внесок автора полягає у дослідженні публічно-правового аспекту проведення відповідного розслідування.*

12. Вишневський В. Л. Генеза інституту розслідування аварійних морських подій. *Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики*: матеріали Х міжнародної науково-практичної конференції НУ «ОМА» (м. Одеса, 14–15 квітня 2016 р.). Одеса: НУ «ОМА», 2016. С. 38–41.

13. Вишневський В. Л. Вплив результатів розслідування аварійних морських подій на прийняття чи зміни конвенційних вимог. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці*: матеріали VII Міжнародної науково-технічної конференції (м. Миколаїв, 12–14 вересня 2016 р.). Миколаїв: НУК, 2016. С. 435–436.

14. Вишневський В. Л. Правове регулювання розслідування морських аварій та інцидентів. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 09–11 вересня 2016 р.). Миколаїв: НУК, 2016. С. 180–182.

15. Вишневський В. Л. Значення та застосування Кодексу міжнародних стандартів та рекомендованої практики розслідування аварій або інциденту на морі. *Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики*: матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції НУ «ОМА» (м. Одеса, 6–7 квітня 2017 р.) Одеса: НУ «ОМА», 2017. С. 16–19.

16. Вишневський В. Л. Відділ з розслідувань морських подій Великобританії. *Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики*: матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції НУ «ОМА» (м. Одеса, 29–30 березня 2018 р.). Одеса: НУ «ОМА», 2018. С. 12–15.

АНОТАЦІЯ

Вишневський В.Л. Міжнародно-правова регламентація розслідування морських аварій та інцидентів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 «Міжнародне право». – Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2021.

Дисертаційну роботу присвячено аналізу процедур розслідування морських аварій та інцидентів, їх міжнародно-правовій регламентації.

Визначено основні риси підходу конвенційного регулювання розслідування морських аварій та інцидентів. Зосереджено увагу на нормотворчій діяльності Міжнародної морської організації з цього питання. Вивчено особливості правового регулювання розслідування аварійних морських подій у Європейському Союзі.

Зроблено наголос на наявності у більшості морських держав окремих органів з розслідування морських аварій та інцидентів. Здійснено комплексний аналіз стану імплементації міжнародно-правових норм з розслідування морських аварій та інцидентів до законодавства України. Запропоновано ряд нагальних змін до законодавства України для приведення його у відповідність зі стандартами міжнародно-правової регламентації розслідування морських аварій та інцидентів. Запропоновано створення в Україні окремого органу з розслідування аварійних морських подій за прикладом інших морських держав, зокрема держав-членів Європейського Союзу.

Ключові слова: аварія, інцидент, Міжнародна морська організація, кодекс з розслідування, орган розслідування, морська безпека.

АННОТАЦІЯ

Вишневикий В.Л. Международно-правовая регламентация расследования морских аварий и инцидентов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 «Международное право». – Институт государства и права имени В.М. Корецкого НАН Украины. – Киев, 2021.

Диссертационная работа посвящена анализу процедур расследования морских аварий и инцидентов и их международно-правовой регламентации. В частности, речь идет о закреплении в международно-правовых нормативных актах обязанностей государств сотрудничать друг с другом и с Международной морской организацией с целью координации своих действий и установления причин морских аварий и инцидентов, которые затрагивают их интересы. Данные, полученные в результате таких расследований, должны использоваться только в целях обеспечения безопасности мореплавания, для выявления факторов, которые послужили причинами аварийных ситуаций, с целью разработки соответствующих технических и нормативно-правовых предписаний, которые подготавливаются и принимаются Международной морской организацией в качестве дополнений и изменений в международные договоры или рекомендации, оформленных в виде резолюций Международной морской организации или Комитета по безопасности на море.

Определены основные черты подхода к конвенционному регулированию расследования морских аварий и инцидентов. Сделан вывод о том, что в международных договорах требование к проведению расследования морской аварии может иметь место только в том случае, если государство считает, что такое расследование может привести к принятию необходимых изменений в текст договора для недопущения подобных ситуаций в будущем. Сосредоточено внимание на нормотворческой деятельности Международной морской организации по этому вопросу. Так, начиная с 1968 года принимается ряд резолюций, носящих рекомендательный характер, в которых были урегулированы участие государств в официальных расследованиях морских аварий, обмен информацией в целях проведения расследований морских аварий, установлены рекомендации по наличию у администраций необходимого персонала и материальных ресурсов для расследований аварий и нарушений конвенций, сотрудничеству в расследованиях

морских аварий. В 1997 году был принят Кодекс по расследованию морских аварий и инцидентов, в котором нормы предыдущих резолюций были систематизированы и расширены, однако также имели рекомендательный характер. На основе опыта применения данного кодекса в 2008 году был принят Кодекс международных стандартов и рекомендуемой практики расследования аварии или инцидента на море, который совместил рекомендации по применению с обязательными нормами, и был включен в 2008 году в Главу XI-1 Конвенции об охране человеческой жизни на море 1974 года.

Изучены особенности правового регулирования расследования аварийных морских происшествий в Европейском Союзе. Сделан упор на наличие в большинстве морских государств отдельных органов по расследованию морских аварий и инцидентов. Проведен комплексный анализ состояния имплементации международных норм по расследованию морских аварий и инцидентов в законодательство Украины. Так, на сегодняшний день в Украине действуют два подзаконных акта, регламентирующих порядок учета и расследования аварийных морских происшествий, эти функции возложены на Государственную службу морского и речного транспорта Украины (Морская администрация Украины). Предложен ряд неотложных изменений в законодательство Украины для приведения его в соответствие со стандартами международно-правовой регламентации расследования морских аварий и инцидентов. Предполагается создание в Украине отдельного органа по расследованию аварийных морских происшествий, Бюро по расследованию аварийных морских происшествий Украины, по примеру других морских государств, в частности, государств-членов Европейского союза. На Бюро может быть возложена не только задача проведения всестороннего, объективного и беспристрастного расследования морских аварий и инцидентов, но и ведения разработанной Министерством цифровой трансформации Украины базы учета аварийных морских происшествий и отчетов об их расследовании.

Ключевые слова: авария, инцидент, Международная морская организация, кодекс по расследованию, орган расследования, морская безопасность.

SUMMARY

Vyshnevskiy V.L. International legal regulation of the investigation of marine casualties and incidents. – On the rights of the manuscript.

The dissertation for the scientific degree of the candidate of legal sciences, specialty 12.00.11 – International Law. – Koretsky Institute of State and Law of the National Ukrainian Academy of Sciences, Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the analysis of the procedure for the investigation of marine casualties and incidents and its international legal regulation.

The main features of the approach to the conventional regulation of the investigation of marine casualties and incidents have been determined. Attention is also focused on the norm-setting activities of the International Maritime Organization on this issue. The features of the legal regulation of the investigation of marine accidents in the European

Union have been studied. Particular emphasis is placed on the presence of separate bodies for the investigation of maritime casualties and incidents in most of the maritime states. A comprehensive analysis of the implementation of international legal norms for the investigation of marine casualties and incidents into the legislation of Ukraine has been carried out. A number of urgent amendments to the Ukrainian legislation have been proposed to bring it into line with the standards of international legal regulation of the investigation of marine casualties and incidents. It is planned to create in Ukraine a separate body to investigate marine accidents following the example of other maritime states, in particular, the member states of the European Union.

Key words: accident, incident, International Maritime Organization, investigation code, investigation body, maritime safety.